

Warunki prenumeraty:

W miejscu: rocznie 1-80; półrocznie 90 ct.; kwartalnie 45 ct. — W miejscu z odsełką do domu, kwartalnie 50 ct.

Na prowincyi: rocznie 2-20; półrocznie 1-10 ct.; kwartalnie 55 ct.

Do Niemiec: rocznie 4-50 mark.

Do Francyi: rocznie 9 franków.

Numer pojedynczy 6 ct.

Reklamacje nieopieczętowane wolne są od opłaty.

NOWY ROBOTNIK

Czasopismo polityczno-społeczne.

Organ partji socjalno-demokratycznej.

Redakcja,
administracya i ekspedycya
ul. Wałowa 1. 15 l. p.
wchód także z ul. Sobieskiego 1. 18.

Wszelkie przesyłki adresować należy:
Kornel Żelazkiewicz ul. Ubocz 1. 3.

Listów ni frankowanych nie przyjmuje się. — Rękopismów nie zwraca się.

Pojedyncze numery nabywać można
w Biurach dzienników p. Płoń, ulica
Karola Ludwika i p. Olszewskiego, ulica
Kilińskiego.

Wydawca: Kornel Żelazkiewicz.

Wychodzi 1., 10. i 20. każdego miesiąca.

Odp. redaktor: Joachim S. Fraenkel.

Stabilizacya robotników kolejowych.

Pisma burżuazyjne podały w ostatnich czasach wiadomość o najnowszym rozporządzeniu prezydenta kolei państwowych p. Bilińskiego, dotyczącem stabilizacyi robotników kolejowych, czyli wcieleniu tychże do stałego personalu (służby). Rozporządzenie to, które rząd całkiem niespodzianie i bez żądania ze strony robotników kolejowych wydał, zasługuje na bliższe rozpatrzenie się w niem, ile ze wychodzi ono właśnie od rządu, od którego robotnicy czego korzystnego najmniej spodziewać się mogą.

Rozporządzenie to opiewa następująco: Z dniem 1. lipca 1895 utworzone będą nowe kategorie miejsc stałych w służbie kolei państw., które to miejsca zajmą dotychczasowi robotnicy, pracujący w warsztatach, magazynach i na stacyach kolejowych. Więcej niż 6000 robotników, zostających dotychczas w luźnym stosunku służbowym, zostanie przemienionych w stałych funkcyjnarystów. Przez to — jak głosi p. Biliński — podniesie się znacznie całe ich stanowisko społeczne, uzyskają dla siebie i swych rodzin zabezpieczenie na starość, będą korzystali w wypadkach choroby i powołania do ćwiczeń wojskowych z praw, przysługujących stałemu personalowi kolei, uzyskają prawo stopniowego unormowanego polepszenia płacy i przy wypowiedzeniu służby mogą być traktowani tylko według przepisów pragmatyki służbowej, co ich uchroni od niebezpieczeństwa nagłej utraty kawałka chleba.

Przeprowadzając tę reformę, będzie się rząd trzymał następujących zasad: 1) Przyjęcie na etat jest obowiązkowe; zatem obejmie wszystkich z dniem 1. lipca 1895 zatrudnionych robotników, którzy posiadają warunki do stabilizacyi. 2) Żaden z robotników nie może ponieść uszczerbku przez przyjęcie na etat. Ustanowienie stałych płac i dodatku na pomieszkanie nastąpi na podstawie wysokości dotychczas pobieranej płacy dziennej lub tygodniowej, wliczając w to i akordowe. 3) O ile tak stabilizowani robotnicy przekroczą przepisany statutami funduszu prowizyjnego normalny wiek, będą przy wstąpieniu do tego funduszu (zaopatrzenie na starość) uwolnieni od dopłaty za przekroczenie wieku.

Jak widzimy, reformy te, na pozór dla robotników kolejowych nawet bardzo korzystne, mają jednakże wiele stron ujemnych, szczególnie gdy je oceniać będziemy ze stanowiska ogólnej sprawy robotniczej. Przedewszystkiem zapyta każdy nieuprzedzony, co właściwie wpłynęło na rząd do powzięcia podobnych reform dla robotników, kiedy państwo nie jest w stanie dzisiejszych stałych swych funkcyjnarystów, to jest urzędników (zwłaszcza kolejowych urzędników) uchronić od nędzy i dać im odpowiednie zaopatrzenie? Wobec dotychczasowego postępowania rządu z robotnikami, polegającego na jak największym i najbezwzględniejszym wyzysku siły robotniczej, byłoby nawet śmiesznem, gdybyśmy chcieli wierzyć, że rząd miał tu wzgląd na polepszenie doli robotników i że wzgląd ten mógł podyktować to rozporządzenie. My widzimy w postanowieniu rządu wręcz

coś przeciwnego. Panu Bilińskiemu chodzi bynajmniej nie o polepszenie doli robotników, lecz właśnie o szkoderstwo sprawie robotniczej we walce o uzyskanie lepszego bytu.

Wiadomo każdemu, że robota kolejowa, czy to w warsztatach, czy też w magazynach i po stacyach wymaga albo znajomości rzemiosła (we warsztatach) albo też po większej części wykształcenia fachowego i rutyny. Robotnika kolejowego, już w robotę wprowadzonego, nie da się tak łatwo zastąpić świeżą siłą — przynajmniej zaś nie z takim skutkiem. Wiadomo także, że kolej jest obecnie najważniejszą żyłą w organizmie państwowym i że ruch tu nie może być bez znacznej szkody dla państwa nawet na chwilę zastanowiony. Obecne dla rządu niespokojne czasy, zwróciły baczną jego uwagę na tę gałąź przemysłu i ażeby zapewnić sobie spokój i dalszy wyzysk bez protestu ze strony robotników, chwycił się tego administracyjnego zarządzenia. Do obawy przed grożącym niebezpieczeństwem miał rząd zresztą wszelką uzasadnioną podstawę, będąc trapiiony zastanowieniem pracy po warsztatach kolejowych 1. maja i widząc wciąż wzrastające niezadowolenie w sferach robotniczych, które szczególnie w c. k. warsztatach kolejowych w ostatnich czasach aż nadto było widoczne.

Przez owe niejako upaństwowienie robotników zapobiegnie się grożącemu niebezpieczeństwu, gdyż robotnikowi takiemu, przemienionemu na „urzędnika“, pokaże się inną legalną (!) drogę do wyjścia ze swego obecnego, niezadowolonego położenia, a przytem uczyni go się zobowiązanym względem zarządu i skrupuje ostrymi przepisami pragmatyki służbowej. Tu będzie do czynienia już nie z niepewną masą, ale z pojedynczą jednostką zarejestrowaną, zaprzysięgłą na wierność dla państwowej instytucji. Przy tem wszystkim będzie zarząd łatwą miał sposobność otrzymywania za pośrednictwem samychże robotników pewnych wiadomości o ruchu między nimi; daną będzie bowiem możność jednostkom kosztem swej uczciwości i denuncjowania swych towarzyszy, starania się o pozyskanie względów zarządu, a to przeto, że nie wszyscy będą mogli odrazu uzyskać stabilizacyę i równocześnie awansować. Takie mogły być wyrachowania rządu ze względu na zabezpieczenie się od zastanowienia roboty przez robotników.

A teraz przypatrzmy się innej, niemniej ważnej okoliczności, która mogła być również silnym bodźcem dla rządu do powzięcia podobnej reformy. Jest nią mianowicie wzgląd na oszczędność, którą rząd zamyśla przez to osiągnąć. Wprawdzie zapewnia p. Biliński, że przez stabilizowanie robotników, ci z dotychczasowych swych poborów nic nie stracą, oświadczenie to jest jednak również tylko pozornem. Wedle nowego rozporządzenia wynagrodzenie akordowe zostaje zniesione, lub przynajmniej znacznie ograniczone. Ci robotnicy, którzy teraz już są w służbie kolejowej i robią w akordzie, otrzymają to wynagrodzenie wliczone do stałego poboru; ci zaś, którzy dopiero wstąpią do służby, nie będą mieli już prawa żądać tego. Pierwsi otrzymają może choć w przybliżeniu to, co dotychczas

zarabiali, drudzy zaś mierne wynagrodzenie dzienne i nadzieję na stabilizacyę. Za to oddadzą się oni rządowi zupełnie do dyspozycji i pracować będą musieli nieraz ponad normalny dzień roboczy, a nie będą mogli żądać jakiego dalszego wynagrodzenia za swą nadzwyczajną czynność, gdyż pragmatyka służbowa, która obowiązywać będzie także i nowo upaństwowionych robotników, wyklucza zupełnie tę możność.

Trudno już dziś szczegółowo wykazać, na jak wielkie rozmiary zamierza rząd uprawiać wyzysk przy pomocy tej „wielkiej“ reformy, ponieważ jeszcze nie obwieszono zapowiedzianych postanowień, wprowadzających w życie to rozporządzenie. Niezadługo jednakże będziemy mieli sposobność przekonania się, o ile trafnie mogliśmy ocenić taskę i dobrodziejstwo rządu, który wyraża nadzieję, że każdy z nowych podwładnych „pieczołowitość państwa o jego i rodziny dobro odwzajemni chętnem spełnianiem obowiązków, w szczególności zaś zawsze i we wszelkich okolicznościach okaże, iż się czuje w pełni swych praw i w przeświadczeniu swych obowiązków rzeczywistym członkiem potężnego organizmu c. k. kolei państwowych“.

Różne poglądy w ekonomii politycznej.

(Ciąg dalszy).

Kierunek chrześcijański.

Systemem lub szkołą w tem znaczeniu, jakieśmy poprzód tego miana używali, trudno ten kierunek nazwać. Trudno wymagać od „uczonych“, którzy widzą w objawieniu źródło poznania i z niego wszelkie prawo wyprowadzają, aby się zajmowali tak powszednią rzeczą jak ekonomia. Pogląd na rzecz wraz z ściśłem myśleniem z jednej, a prawo nadprzyrodzone z góry, zdolne to wszystko nawspak obrócić, wzajem się wykluczają.

Nowych poglądów co do powstania kapitału, wytwarzania i rozdziału bogactw, stosunku pracy i wynagrodzenia za nią, zapatrywania o rencie — zwolennicy kierunku chrześcijańskiego wcale nie wypowiadają. To mało. Oni nietylko odmiennych od innych ekonomistów poglądów na te sprawy nie objawiają, lecz żadnych nie wypowiadają. Ściśle więc biorąc, trudno ich nazwać teoretykami-ekonomistami. Ze zajmuje ich kwestya społeczna, nie wielka w tem ich zasługa. Dziś, gdy począwszy od autora Egiry a skończywszy na ostatnim szafrańcu gazeciarskim, każdemu tłoczy się do mózgu i na język zagadka społeczna, i chrześcijańscy społecznicy radziby wtrącić swoje trzy grosze w sprawę. Oni zmuszeni są do zajmowania się rzeczą, która stanowi o bycie milionów ludu, nad którym oniby niepodzielnie chcieli władzę swoją rozciągnąć, pozyskać masy pod berło swojej powagi, pod skrzydła obszargane rozindyczonej kokoszy pochować uciśnione pisklęta. Im — chrześcijańskim społecznikom — obrońcom kościoła chrześcijańskiego chodzi o pozyskanie mas. Na tych masach oprzeć chcą swój byt, o tyle więcej, o ile klasy posiadające, rozliberalizowane aż do herezyi, pięty im pokazują, a tu i owdzie tylko obłudnie, gra-

jąc komedią, swą przynależność prawowierną okazują.

W masach nasze zbawienie, pozyskajmy za każdą cenę masy dla siebie! Oto hasło i odzew chrześcijańskich społeczników. Mammy głębokie przeświadczenie, że z wyjątkiem nielicznych jednostek ogół chrześcijan-społeczników jest obłudny, faryzeuszowski. Zapanowanie nad umysłem i każdym krokiem życia proletaryusza dla „chrześcijańskich“ celów, dla celów kasty pewnej i ich brzuchów jest ich jedynym przykazaniem. Droga zaś — to chytrłość i przebiegłość rzymska w masce ewangelicznej prostoty. To samo odnosi się do protestanckich agitatorów, usiłujących pozyskać sobie masy podszuczaniem na niechrztonych żydów. Właściwie mówiąc, są to zwolennicy kierunku teologiczno-społecznego, lecz dlatego, że czują się powołani do rozwiązywania zagadki społecznej — nimi się zajmujemy. Chrześcijańscy społecznicy wypierają się i bronią przed nazwą chrześcijańskich socjalistów. Socjalizm przyjmuje teorię rozwoju, jest materialistycznym poglądem na życie społeczne, — oni mają z góry objawione prawa, odwieczne. Jeśli kapitalista-wyzyskiwacz już raz wyszedł z innymi zwierzętami z arki Noego i nie utopił się, to trzeba go znosić jako dopuszczenie Boże, jak wiele innych pasożytów ciała ludzkiego i społecznego.

Rany, które on zadaje — twierdzą — łagodzić trzeba miłością, miłością bliźniego. Kapitalista, przedsiębiorca powinien być ojcem swoich robotników. Ustrój społeczny chroma i to na obiedwie nogi, bo ludzie wyrozumować chcieli sobie prawa, które im się rządzi życie społeczne i prowadzi gospodarka społeczna. W tym rządzie nie oddali należnej części sercu ludzkiemu, które jedno, hodowane w prawdach wiary i miłości bliźniego, zdolne jest utrzymać ład w społeczeństwie.

Wilk uszedł potopu, arka Noego ocalała mu życie i ażeby nie pożerał owiec, nauczmy go miłosierdzia i doprowadzimy kształceniem jego serca do tego, że będzie

nadał tylko spojrzaniem na owce się karmił, ale nie ich mięsem.

Człowiek rodzi się w grzechu; umysł jego z góry skazany na błędy — w sercu należy szukać szczęścia ludzkiego. Reformy społeczne mają swoje granice, ale jakby one daleko sięgały, przecież nędzy ludzkiej nie usuną. Mogą ją zmniejszyć, złagodzić, ale miłosierdzie tylko jaknajszersze może zrównoważyć zło istniejące wraz z własnością prywatną. Miłosierdzie może być fundamentem własności wspólnej (klasztory?), która ma zrównoważyć własność prywatną.

Pośrednio więc przyznają, że własność wspólna jest lekarstwem na skutki własności prywatnej. Dalszych wniosków z tego wyciągać się obawiają. Wiara w objawienie u biednych i w życie przyszłe dokona reszty tego, co kapitalista wobec wyzyskiwanych robotników zrobić zapomniął. O ile ci mróz krew w żyłach ścina — o tyle przyjemniej pomyśleć ci o lecie, o słońcu, ta myśl o cieple powinna cię zagrzać. Powieś się Figaro, jeśliś teraz nie zmądrzał! Samopomoc, kościół, państwo, przedsiębiorca z ciepłem sercem dla najmitów, rodzina, małżeństwo, oto w czym się zawiera lekarstwo na nędzę ludzką, oto gdzie leży klucz do rozwiązania zagadki społecznej.

Ten obfity poradnik z apteki chrześcijańskiej jużżeśmy tyle razy omawiali, pp. prokuratorowie tyle razy konfiskatą artykułów o tem zwracali baczniejszą uwagę na nie, że czytelnikom owe obrazy religii, poniżania władzy, świętości małżeństwa itp. żywo tkwią w pamięci, i krytykę tych urządzeń powtarzać za rzecz zbyteczną uważamy.

Przeciw powadze klasyków i ich dogmatowi ekonomicznemu o wolnym rzeczybiegu, chrześcijanie stawiają inny dogmat: objawione prawo i odświeżenie, odcgranie powag, które w średnich wiekach zdolne były kierować życiem społecznym, w wiekach średnich, gdy nauka, wiedza i władza były udziałem garstki, a po za nią tłum pańszczyźnianych niewolników. Czasy się zmieniły. A choć kościół rzymsko-żydowski chełpi się z tego, że posiada zdolność przy-

stosowywania się do wszelakich warunków i politycznych i ekonomicznych — to na drodze do rozwiązania kwestyi społecznej bezsilność jego i obrońców chrześcijańskiej gospodarki społecznej nieprzewycięzoną spotka zaporę. Te są: świadomość mas robotycznych, żądza nienasyconych kapitalistów i bezradność państwa wobec tej zacieklej walki, która im bliżej rozegrania, tem jaśniej tylko dwa szeregi walczących wyosabnia. Wszystko, co pomiędzy tymi szeregami, w proch musi być starte, aż wreszcie rosnące wciąż szeregi proletaryatu zmogą stronę przeciwną.

Powagi choćby jakie są bezsilne wobec nowych prądów, a królestwo Boże z miłosierdzia na ziemi jest taką samą utopią, jakimi dawni socjaliści-utopiści, w braku naukowych podstaw, ośmieli się odurzali, tylko że odurzali się w dobrej wierze, w szlachetnym zapale dla dobra uciśnionych. Ekonomiści chrześcijańscy zaś — to demagodzy i szalbierze polityczni mimo ich ewangelicznej sukienki.

Przegląd polityczny.

Socjaliści węgierscy postanowili również rozpocząć energiczną akcję za powszechnem głosowaniem. We wszystkich znaczniejszych miastach węgierskich odbyły się masowe zgromadzenia, na których przyjęto rezolucję, domagającą się powszechnego prawa wyborczego. Odbyły się już nawet demonstracje i starcia z policją. W Budapeszcie np. przyszło do poważniejszych zaburzeń, przyczem aresztowano 51 „ekscedentów“. Wszyscy zostali skazani na kary pieniężne. Rząd robi na tem dobre interesa... Z tych pieniędzy będzie mógł znowu jakiś hofrat otrzymywać pensję.

Cesarz Wilhelm wyraził się znowu w ten sposób: „Jak w r. 1870, tak i teraz stoimy w przededniu poważnych wypadków. Nieprzyjaciel jednak nie znajduje się zewnątrz, lecz wewnątrz, w samym kraju. Ale Bóg pozwoli go pokonać, a środkiem do tego jest nasze silne wojsko“. Oto słowa do-

Dzieci ludu.

Nowela z norwęskiego.

Przez

Chrystyana Winterhjelm.

(Dokończenie).

— Pu! Do diabła z temi muchami! — zwrócił się Granholt do Knorteruda, wywijając ręką dokoła siebie. Poczem i on rzucił badawcze spojrzenie na salę. Ależ to poprostu jakby zmowa w tym roku! Tyle żebraków! Na Młynarskiej blachą dom kryć musimy. Tak, bo widzi pan kupowanie bułdula teraz nie oplaca się, a niemal wszyscy robotnicy bez zajęcia ciągle się zbierają. Widzi pan tego oto tam starca, tego długiego, siwego, bez ręki? No, ten mnie już dosyć kosztował, niech mi pan wierzy! Wystaw sobie pan, taka nieostrożność! Idzie dureń i kładzie rękę prosto pod piłę. Naturalnie doktor musiał mu ją następnie odjąć, a cała ta historia kosztowała mnie przeszło dwadzieścia koron. To już chyba bezczelna opieszłość!

— Czy stary był pijany? — zapytał Knorterud, pokręcając wusą?

— Nie, uchowaj Boże, nawet pijany nie był. Może popełniłem głupstwo, biorąc tak starego człowieka do piły, ale wie pan, pracował za pół darmo. Stał, kręcił, kręcił, kręcił korbą, aż tu, ni stąd ni zowąd, wsunął rękę wprost pod piłę. Rozumiem się, że i doktora i aptekę ja płacić musiałem. Potem wsiadł na kark córce; była to wdowa, bardzo przyzwoita; umarła, więc stary uwija się między tą biedą, a jego wnuczeta, o, tych dwoje, co koło niego siedzą, mają iść dzisiaj na licytację.

Knorterud spojrzął na starego. Był to człowiek długi, chudy, latami złamany, o włosach rzadkich, siwych i krótkiej kędzierzawej brodzie, koloru nieokreślonego, bo białoszaro-rudej. Usta miał cienkie, zaci-

śnięte; oczy, okolone siwemi brwiami, to biegły po sali niespokojne, jakby pytając zgromadzonych tu ludzi, to zatrzymywały się uporczywie na jakimś punkcie w podłodze. A wtedy wyraz tych oczu był beznadziejny i bezbrzeżnie smutny.

Na kolanach trzymał półtorarocznego chłopczyka; objąwszy dziecko lewem ramieniem, tulił je do siebie; trzechletnia dziewczynka, bosa, uboga odziana, opierała się o jego prawe kolano, wznosząc ku niemu od czasu do czasu spojrzenie błagalne, pełne niepokoju. Wtedy on poruszał uciętym ramieniem, jakby i ją chciał do serca przycisnąć. Cóż mógł uczynić? Głębokie westchnienie wstrząsało całą jego długą, niezgrabną postacią.

Mała ta dziewczynka była dlań niby źrenicą w oku. U córki lewą ręką nie mógł wypełniać żadnej prawie pracy: zajmował się więc dziećmi, doglądał ich, bawił się z niemi, a Anulka ani w domu, ani po za domem chwilkę jednej bez dziadka żyć nie mogła. Była chuda, czarna, bo nie tak odżywiana, jak dzieci odżywiać należy. Od niejakiego czasu wciąż chorowała; jeszcze więc zmizerniała, wyglądała wogóle bardzo nędznie i słabowicie... I to niepokoilo dziadka. Przyglądał się wszystkim dzieciakom, chcąc się przekonać, czy te inne od wnuczki jego nie są jeszcze nędzniejsze; bał się bowiem, ażeby Anulka nie przypadła z licytacji Marenie Holt. Maren Holt przyjmowała na opiekę dzieci najstarsze, a ludność okoliczna głośiła, że oddawane do niej nie najlepsze miały życie.

I Anders Baart, który wedle starego przyzwyczajenia w niedzielę myślał o Bogu, a w dni powszednie — o nędzy świata, Anders Baart siedział tu i wzdychał do Boga, pomimo, że to dziś był dzień powszedni. Modlił się, aby Bóg okazał się prawdziwie dobrym i zrzucił, żeby Maren Holt nie dostała małej jego pieczoszki. Potem znowu

spozierał na Anulkę, spotykał jej strwożone, błagalne oczęta, widział, że dziecko dzisiaj jeszcze więcej jest chore i nędzne, niż dotychczas, a jednak nie mógł małej objąć ścietym piękiem ramienia, nie mógł jej popieścić, jak to zwykł był zawsze czynić; złamanym głosem powtarzał ciągle: „Anulko, małeństwo moje!“

Rozpoczęła się licytacja. Umieszczono troje czworo dzieci. Maren Holt dotychczas nie licytowała. Ilekroć wywoływano dziecko, zmierzyla je badawczem spojrzeniem: lecz dzieci te były widać zbyt jeszcze rumiane, zbyt silnie zbudowane. I w miarę tego, jak rozdawano je między inne kobiety, Anders Baart stawał się coraz więcej niepokojny.

Lekarz rozmawiał »z pierwszą osobą rady«, z członkiem stortingu, Granholtem.

— Słuchajcie no, Granholcie — prawił — zdaje się, należałoby znieść ważność głosu Mareny Holt przy licytacjach. Ma zawsze całą kolonię dzieci u siebie, a padają u niej dzieciaki, jak muchy.

— Widzicie, kochany doktorze, ta kobieta zadawała się najnędzniejszymi robakami, którymi inne gardzą. Bo nikt przecież chętnie chorych dzieci nie dogląda. Czy to się opłaci? — Nie, doprawdy nie!

Granholt tak obojętnie patrzył na doktora, że ten już zaczynał się irytować.

— Nadmienię tylko, że proboszcz zupełnie podziela moje zdanie. Długośmy o tem mówili i zgadzamy się najzupełniej. To jest poprostu — tak, poprostu dzieciobójstwo; popełnia je każdy, kto pozwala Marenie Holt brać jeszcze dzieci. Znikają u niej jak cienie.

— No, toć my przecież dzieci nie umieszczamy. Stosujemy się do prawa i nakazów; o ile mi wiadomo, rzeczą jest doktora doglądać, aby te bębnicy nie marły z głodu i chłodu i nie doznały złego obciążenia. Idźcie, doktorze, podajcie Marenę Holt

stojnego monarchy. Kto jest tym nieprzyjacielem wewnętrznym? Socjalna demokracja oczywiście. Gdy zwykły śmiertelnik popełni głupstwo — spotka się natychmiast z ostrą krytyką; monarchów krytykować jednak nie wolno, bo przecież oni są wyżej krytyki. Stąd pochodzi, że oburzenie, jakie panuje w Niemczech z powodu tych mów, nie pokazuje się na zewnątrz; zarozumiały monarcha popełnia coraz większe i — mądrzejsze mowy, i słyszy tylko pochwały swoich hofratów.

Państwo niemieckie przebędzie wkrótce ciężkie przesilenie. Widocznem jest, że cesarz zamierza urządzić jakiś zamach stanu, jakąś rewolucję z góry; ustawy wyjątkowe są tylko początkiem całej akcji. Wojsko ma być środkiem do pokonania „wroga wewnętrznego“, tj. socjalnej demokracji. Lecz kto jest tem wojskiem? Lud. Udowodniono zaś, że co czwarty żołnierz w armii niemieckiej, jest socjalistą. Wkrótce będzie ich jeszcze więcej. A wtedy... cesarz Wilhelm nie będzie wygłaszał swoich mów... W każdym razie to jedno jest pewnem: nikt w Niemczech nie podkopuje tak bardzo wiary w urządzenia monarchiczne, jak sam cesarz Wilhelm. I to jest jego jedyna dobra strona.

Bojkot piwny w Berlinie zakończył się nareszcie. Cała hołota, browarnicy z opadłymi nieco brzuchami, i wychudli trochę właściciele lokalów i restauratorzy, u których kisnęło niewypite piwo — wszyscy przyszli do robotników i z płaczem prosili o zakończenie bojkotu i obiecali zgodzić się na wszystkie żądania. Zorganizowani robotnicy odnieśli więc świątne z wycięstwem. Wszyscy, których wydalono z powodu 1. maja, wrócą do pracy.

We Francji wybuchł nowy skandal. Nie jaśnieje on takim majestatem, jak skandal panamski, bo nasza burżuazja już przywykła do wielkich skandali, lecz mimoto stoi godnie obok swoich poprzedników. Odkryto mianowicie wielkie szachrajstwa przy budowie kolei południowej. Przedsiębiorcy oszukiwali kasę rządową, ministrowie, se-

natorowie, posłowie, brali ogromne łapówki, itd. itd. Nasze burżuazyjne gazety głoszą z jezuicką miną, że takie skandale mogą powstać tylko na zgnitym zachodzie, gdzie nie ma ani Boga, ani tronu. Szanowne damy myślą się jednak. U nas są z pewnością większe szachrajstwa niż gdzieindziej. Lecz gdy tam, we Francji takie rzeczy bywają odkrywane, — u nas wszystko tak jest skorumpowane, że nawet odkryć tych różnych sprawek nie można.

Skandal włoski ma i swe komiczne strony. Między opublikowanymi dokumentami znajduje się np. liścik czcigodnej małżonki prezydenta Crispiego do dyrektora szachrajskiego banku Tanlonga. Przytaczamy go dosłownie: „Kochany Dyrektorze! Mój mąż miał dzisiaj w parlamencie mowę w obronie banku. Przyslij mi 20 tysięcy li-rów. Lina Crispi“. Mowa Crispiego, o której list wspomina, była, jak pisały gazety, pełną zapału; Crispi wzywał gorąco w imię patriotyztu i honoru ojczyzny, by parlament nie oddał sprawy banku sądowi. Mowa zrobiła wielkie wrażenie... Za swoje trudy dostał p. Crispi grubą łapówkę; bo przecież patriotyzt musi być opłacany...

Fakt ten jest charakterystyczny; pokazuje, jak powstają wielkie mowy ministrów i burżuazyjnych polityków. Dla uniknięcia nieporozumień, oświadczamy, że mówimy tylko o Włoszech.

Sprawy bieżące.

„Przeciw socyalizmowi“. Pod tym tytułem donosi „Gazeta Narodowa“ z d. 4. bm., że „w Czytelni katolickiej we Lwowie odbyło się poufne zgromadzenie, na którym uchwalono zainicjować energiczną akcję antisocyalistyczną, drogą odczytów i publikacji peryodycznych. Na zebraniu obecnym był ks. Jan Badeni z Krakowa“. A więc „czarni“ mają zamiar i we Lwowie rozpocząć z nami walkę. I owszem, panowie klerykały, przyślijcie nam kiedy na nasze zgromadzenie któregoś z waszych najwybi-

tniejszych, choćby zresztą ks. Badeniego, a utrzymy mu nosa, że mu szybko odejdzie ochota od wszelkiej „akcji“.

W Samborze pojawił się — jak donosi Gazeta Samborska — „nieproszony gość“: socyalizm. W lokalu tamtejszej Czytelni ludowej odbywały się pogadanki „zabarwione“ socyalizmem, co spowodowało władze do dokonania rewizji lokalu. „Gazeta Samborska“ wzywa Czytelnię, by zrobiła u siebie „porządek“, inaczej — zapowiada — „powstanie prawdopodobnie przeciw niej pięć, który ją usunie“. Co za straszna groźba, tak, jakby nie można było łatwo założyć drugiej czytelni!

Stow. „Siła“ we Lwowie odbyło d. 6. bm. doroczne walne zgromadzenie przy dość licznym udziale członków. Po przyjęciu protokołu z ostatniego wal. zgrom. odczytał sekretarz sprawozdanie wydziału z czynności za ubiegłe półrocze. Sprawozdanie zaznacza ciągle rozwój stowarzyszenia, które w r. 1894 miało dochodu 784 złr. 42 ct. Członków stale i regularnie płacących jest więcej niż 200. W ubiegłym półroczu było 8 odczytów, 9 pogadanek, 7 zabaw towarzyskich, które odbyły się za zaproszonymi (z powodu szczupłości lokalu). Po krótkiej dyskusji przyjęto sprawozdanie do wiadomości i na wniosek tow. Żelazkiewicza polecono wybrać się mającej komisji skontrolującej skontrum ksiąg i kasy. — Nastąpiły wybory. Przewodniczącym obrano tow. Józefa Hudeca, zast. przew. tow. Józefa Danka. Do wydziału zaś weszli: tow. Kiciński, Sigel, Górecki, Dziedziński, Woźniak, Tokar, Steig, Rosenberg, Kupfer i Szymański, jako zastępcy tow. Łucyk i towarzyszka Dubs. Po skutecznieniu wyborów uchwalono zbierać składki na dom robotniczy, który ma stanąć kosztem lwowskich stowarzyszeń robotniczych i przyjęto wniosek, by wszyscy członkowie „Siły“ dostawali „N. Robotnika“ za dopłatą 2 ct. tygodniowo, resztę zaś dopłaci stowarzyszenie.

Proces karny o udział w demonstracji na d. 1. maja 1894. we Lwowie odbył się przed zwykłym trybunałem w d. 3. i 4. bm.

o złe obchodzenie się z dziećmi, a prawo ją ukarze. Co do mnie jeszcze takiej skargi nie widziałem.

— Ależ, człowieku, w tem właśnie nie-szczęście, że nie mam żadnych przeciwko niej dowodów! — odrzekł doktor gniewnie. Oczy jego iskrzyły się i świeciły złym ogniem. Czy sądzicie, żem nie węszył, i nie badał, i nie przyłapał jej? Ale zawsze potrafiła tak się wykręcić, że nie jej zrobić nie mogłem. Mimo to, nikt nie wątpi, że u Mareny Holt nietyle powinnyby umierać dzieci, ile istotnie umiera. Nietylko ja to mówię, proboszcz podziela moje zdanie.

— Tak, widzi pan — odrzekł Granholt z najzimniejszą krwią — moją rzeczą jest doglądać, aby kasa zapomogi najmniej ponosiła kosztów. Wiecie najlepiej, że podatki są wysokie — tak, tak. Wasza rzecz, zrobić podanie, skoro Marenę Holt macie w podejrzaniu. Każdy niech dba o to, co do niego należy — czy nie?

I z uśmiechem niemożliwej obojętności, Granholt wykręcił się na obcasie, zwróciwszy się do Knorteruda. Zamierzał go widać kształcić, społecznie i politycznie, podług swego widzenia, skoro tak od pierwszej chwili wziął go formalnie w arendę.

Podczas kiedy Granholt i lekarz z sobą rozmawiali, Maren Holt istotnie dobiła targu o małą Anulkę. Wzięła dziecko, położyła mu rękę na główkę, odchyliła ją, aby dobrze zajrzeć w oczy — oczy tyle przecież mówią u chorych i znękanym. Obiema dłońmi omacała ciało dziecka, a przekonawszy się, że chude i zbiedzone, zaczęła licytować; jedna tylko kobieta stanęła z nią do licytacji, a i ta niebawem ustąpiła.

Anders Baart nie spuszczał z niej oczu: ogarnął go straszny niepokój, kręcił się na ławce, w jedną, w drugą stronę. W chwili, kiedy licytację zamknęto, zdawało się, że przygniótł go straszny ciężar, niby cień czarny przesunął się po jego oczach.

Anulka przybiegła napowrót do dziadka i przytuliła się do jego kolan. Kiedy stary uczył jej dotknięcie, zadrzał, spojrzął jej w oczy, które teraz jeszcze trwożliwiej i błagalniej ku niemu się zwracały. Dziecko pojęło widać to spojrzenie starca, bo zaczęło płakać tak rzewnie, jak tylko dziecko płakać umie. Oczy Andersa były suche, gorące — nie mógł przemówić słowa. Parę chwil później i chłopca przysądzono jednej z licytantek. Za mały był jeszcze, aby zrozumieć, że w życiu jego zachodzi szczególna jakaś zmiana: został też spokojnie u kobiety, która go zaliczywała.

Wreszcie interes skończono. Sala zaczęła się opróżniać. Knorterud zbyt młody i »sentymtalny«, jak Granholt wyraził się był o doktorze, przyglądał się z uczuciem dziwnego przygnębienia tej sprzedaży »dzieci ludu« za pieniądze najtańsze; jedne szły po to, aby przygotować się do najnędniej-szej niewoli życia; inne po to, ażeby po krótkim okresie cierpień i niedostatków znaleźć jedyne szczęście, jakie los wyznaczył biedakom — śmierć.

Kiedy zabrali chłopca, Anulka siadła na kolanach dziadka. Anders podniósł ją tak, ażeby mogła drobną główkę przytulić do jego szyi — tak się zawsze tuliła, ilekroć miał ją w żalu pocieszać. Dzisiaj Anders słów nie znajdował, dusił się, dźwięki zamierały mu w gardle. Pochylił więc tylko głowę tak, aby uczuła ciepło, i opiekę, i... bezpieczeństwo.

Tak siedząc, on zgarbiony, pochylony nad nią, ona jakby niktąca w jego objęciu, podobni byli do dziwnego jakiegoś węzełka, którego prawie rozwiązać nie można.

A gdy Maren Holt przyszła, aby zabrać dziecko, Anulka krzyknęła dziko, przeraźliwie. Sam dziadek musiał rozewrzeć małe rączki, które go puścić nie chciały. Spojrzął w oczęta dziecka, oczy pytały: „Dlaczego mi nie pomagasz?“ I stary An-

ders zapłakał. Łzy ocierał dłonią, ledwie zdołał wymówić: Bóg z tobą, mój ty skarbie, Anulko! Poczem wyszedł za Mareną Holt, która Anulkę na rękach wyniosła. Dziecko wyciągało ku niemu rączki, krzycząc: dziadziu, dziadziu!

— Chodź pan, panie adwokacie, chodźmy już! — rzekł Granholt, zwracając się do Knorteruda. — Dzięki Bogu, żeśmy się wreszcie tych bębnow pozbyli. Poprostu niesłychana rzecz, co te dzieciaki nas kosztują! A jak się panu podoba ten doktor, w dodatku? Ha, zawsze był trochę waryat i sentymtalny, jak to mówią!

Podczas gdy Granholt szykował sobie konia i obrok, Knorterud spoglądał na drogę, którą oddalała się Maren Holt z dzieckiem. Anders szedł za nimi, kulejąc — szedł po ostatnie pożegnanie.

Adwokat słyszał krzyk dziecka, zdawało mu się też, że Anders zmienił się do niepoznania. Maren mieszkała na przeciwległym końcu miasta. Gdy doszli do miejsca, gdzie się ich drogi rozchodziły, Knorterud usłyszał, jak Anulka z najwyższym wysiłkiem, ostatnią mocą głosu, jęknęła: dziadku, dziadku! Widział, jak poprzez ramiona Mareny rozpaczliwie wyciągnęła rączki ku starem.

I Anders Baart stanął, stał długo i spoglądał za nią, wreszcie poruszył ustami. Knorterud brzmienia nie słyszał, zresztą nie było to nic szczególnego...

Powiedział tylko, a łzy gorące spływały mu po twarzy: Mój ty skarbie, Anulko!

Potem wszedł na most. Tu przystanął, wsparł się na poręcz i utkwiał oczy w falach... Po krótkiej chwili puścił się w dalszą drogę.

— Nie — zostawię to zmiłowariu Bożemu! — mruknął i poszedł dalej.

Obszerniejsze sprawozdanie o tym procesie umieścimy, dla braku miejsca, w następnym numerze. Dziś tylko zaznaczamy, że trybunał skazał Joannę Przygodzkę, krawczynię, na 6 tygodni, Klimkiewicza, stolarza, na 1 miesiąc i Urbanowskiego, maszynistę, na 3 tygodnie ścisłego aresztu, uwolnił zaś tow. Łozińskiego i Smulskiego.

Kryminal lwowski urządzony jest pod psem. Przelewszystkiem w kaźniach istnieje przepelnienie. Wystarczy zaznaczyć, że w kaźni 3 1/2 metra długości, tyleż szerokości, a 2 1/2 metra wysokości stale przebywa 3—4 osób. Można sobie więc wyobrazić, jaki tam panuje zaduch, zwłaszcza wskutek wyziewów, wydobywających się z drewnianego izgniętego „kibla“. Kosztem setek ludzi, siedzących w śledztwie często całkiem niewinnie, uprawia się w kochanej Austrii t. zw. system oszczędnościowy. To, co już dawno wprowadzono w półdzikiej Rosji, gdzie usunięto „kible“, a zastąpiono je hermetycznie zamkniętymi klozetami — u nas w Galilei uważają sfery rządzące za niebываły zbytek. Prezydenta sądu p. Białoskórskiego wcale nie obchodzi, że wspomniane „kible“ rujną zdrowie ludzi, często po parę miesięcy w śledztwie niewinnie siedzących. Wogóle brak w więzieniu najprymitywniejszych warunków higieny, np. czy jest to niemożliwym do zarządzenia, aby w kaźniach nie było przeciągów, które teraz w zimie są powodem trwałych katarów i reumatyzmów u więźniów? Nie tylko fizycznie, ale i moralnie powinien więzień dotkliwie odczuć, że siedzi w więzieniu. I tak nie dopuszczają więźniowi książek z domu, jeno ograniczają go do biblioteki więziennej, która za ledwie kilka tomów zawiera. Następnie — co jest najgorsze ze wszystkiego — kaźni wieczorem nie oświetlają, tak, że teraz w zimie już od 3 godziny popołudniu więzień zagrożony jest w egipskich ciemnościach. Wprawdzie w myśl regulaminu więziennego wolno żądać światła, ale o zadość uczynieniu żądaniu mowy nie ma. Nawet więzień polityczny musi obejść się bez światła. Czy pan Białoskórski czytał mowę swego przełożonego ministra Schönborna, który podczas rozpraw nad nową ustawą karną jako główną jej zaletę podniósł, że zawiera przepisy, tyczące się ludzkiego obchodzenia się z więźniami politycznymi?

Towarzysze piekarscy we Lwowie postanowili jednomyślnie na poufnym zebraniu z d. 26. grudnia — po wysłuchaniu referatu tow. Fraenkla — składać tygodniowo po cencie na rzecz wspólnego domu robotniczego.

Moskiewscy agitatorowie mieli spowodować emigrację chłopów przed rokiem z kilku powiatów wschodnich. Urzędowe pisma szlacheckie weszły ruble — może dlatego, że ich minęły. Ankieta i to szlachecka sprawdziła, że nędza pędziła ludzi za kordon. Nędza kazywała chłopu rzucać grunt bez sprzedaży, aby na źródło swej nędzy nie patrzeć. W powiatach tych, wedle ankiety, 10 razy tyle rąk stawało na zawołanie do robót polnych, ile potrzeba było. Płaca przeciętna w czasie robót wynosiła 18 ct. Potwierdzeniem tego opłakanego stanu jest znów statystyka urzędowa. W 721 gminach cholera zabrała do połowy listopada z. r. 7.733 ofiar. Najbardziej srożyła się w owych właśnie wschodnich powiatach, najnędzniejszych w Galicyi. Gdy na gminę nawiedzona wypada przeciętnie 10 zmarłych, to w powiecie borszczowskim umarło 611, zaślezczyckim 717, buczackim 1001, tłumackim 721. Oto agitatorowie: głód i cholera, które zmuszają biedny lud wiejski do emigracji pod knut carski.

Pan Gromski, naczelnik stacyi kolei państwowej we Lwowie, zdaje się, nie podziela aspiracyi p. Bilińskiego, który — jak sam głosi — dąży do „podniesienia stanowiska społecznego“ robotników i służby kolejowej. Oto d. 3. stycznia przy pociągu nocnym, idącym ze Lwowa do Stanisławowa, p. Gromski tak się brutalnie znalazł wobec kilku konduktorów kolejowych, że wywołał ogólne zgorszenie. Ponieważ wagony

były przepełnione, publiczność jadąca zwróciła się z żalami do pana naczelnika, na co ten, aby zrzucić z siebie winę tego, zaczął wykrzykiwać na konduktorów, że to ci „baciarze, łajdaki, draby“ — tak p. Gromski nazywał ciężko pracujących ludzi — wszystkim są winni, że on ich „będzie uczył“, że ich „da do towarowego pociągu“ itd. Miły naczelnik, który w taki sposób pojmuje „pieczołowitość państwa“ o dobro robotnika!

W lwowskiej Radzie miejskiej na posiedzeniu z d. 3. bm. postawił radny rabin dr. Caro wniosek utworzenia przy magistracie bezpłatnego biura wywiadowczego, pewnego rodzaju „giedy pracy“, a to dla ułatwienia robotnikom znalezienia roboty. Sam wniosek jest bardzo rozumny, życzyby tylko należało, aby Rada rychło go uchwaliła. Jest to w interesie tak pryncypałów, jak robotników.

Kwiatek ze stryjskiej kasy chorych Dr. Peczenik, który tymczasowo w kasie chorych ordynuje, by zostać stałym lekarzem tejże „instytucyi humanitarnej“, stara się o zaskarbienie względów w następujący charakterystyczny sposób: Tow. K. D. stolarz, zachorowawszy na oczy, udał się do kasy chorych na dniu 7 grudnia po radę do lekarza. Dr. Peczenik, widząc zapalenie ocz, radził mu jednak pracować dalej, motywując swą radę tem, »iż stolarz może pracować przy jednym oku« (!?). Przyczyny tej rady trudnoby się było domagać, gdyby sam p. konsyliarz się z nią nie zdradził. Mianowicie wspomniął on do p. M. Seredyńskiego, kasyera po niemiecku, iż towarzysza K. D. najlepiej będzie zapisać chorym dopiero 10 grudnia, a to w tym celu, by kasa chorych nie płaciła choremu tow za dni świąteczne 9 i 19, podczas których tow. K. D., nie pracując, z kasy chorych brałby zapomogę!

Komentarze do tego faktu chyba zbędne, jeśli dodamy, iż tow. ten zaprzestał robić w piątek 7. b. m. i nie pracował z powodu choroby przez cały prawie tydzień.

Adolf Dublowski, krawiec we Lwowie, wstrętnie obchodzi się z robotnikami, których ciężką pracą dorobił się majątku. Uczciwego robotnika ośmiela się nazywać „drabem“, „łajdakiem“. Niesłychana to bezczelność ze strony wzbogaconego majsterka. Towarzysze krawieccy powinni tak się zorganizować, aby zdolni byli takiego majsterka zbojkotować, to znaczy zarządzić, aby żaden robotnik nie przyjął u niego roboty. Wtedyby Dublowsy i jemu podobni panowie inaczej śpiewali.

Zgromadzenie robotnicze żydowskich odbyło się za zaproszeniami we Lwowie na d. 22. grudnia. Nad referatem towarzyski B., która przedstawiła nader smutne położenie robotnic, wywiązała się żywa dyskusya, poczem towarzyski postanowiły na razie przystąpić do stowarzyszeń „Siła“ i „Jad Hachzuka“.

Żydowscy robotnicy stolarscy we Lwowie uchwalili na zebraniu poufnym z d. 23. grudnia po wysłuchaniu referatu tow. Fraenkla przystąpić do stow. zawođ. stolarzy „Zgoda“.

Z Otłynii donoszą nam: W fabryce maszyn p. Bredta dzieją się wielkie nadużycia. Pomimo, że ustawa przemysłowa zezwala tylko na 10-godz. dzień roboczy, zmuszają tu w niektórych oddziałach do pracy przez 12 do 15 godzin i dłużej nawet na dobę, rozumie się za zwykłą zapłatę dzienną. Przy akordach również bardzo wyszukują, tak, że „akord“ służy tu częściej za „bata“, niż dla zarobku. Aby wyciągnąć z fabryki jak największe zyski, zatrudniają tu znaczną liczbę chłopców, czego następstwem są częste kalectwa i oparzenia w leżarni. Dyrektor fabryki obchodzi się źle z robotnikami, niekiedy nawet w twarz bije. Prosimy p. inspektora przemysłowego, aby tu do nas zaglądnął i naocznie przekonał się o prawdzie słów naszych.

Z Kałusza piszą nam: Budynki szkolne znajdują się tu w nader opłakanym stanie. Cztery tysiące zfr. czynszu płacą wła-

dze za nędzne, wilgotne i małe lokale. Dzieci, zmuszone siedzieć po parę godzin w takich lokalach, wciąż chorują. Czyżby nie było lepiej wybudować osobny gmach szkolny? Ale nasz p. starosta nie wiele dba o takie „drobnostki“ jak szkoła, byleby miał spokój i mógł sobie wygodnie żyć i przebywać w wesołym towarzystwie.

Baczność! Golarze i Fryzyerzy! Pierwsze walne zgromadzenie zawodowego stowarzyszenia robotniczego golarzy, fryzyerów i perukarzy dla Galicyi i Bukowiny odbyło się we Lwowie w lokalu „Siły“ d. 8. bm. Po odczytaniu statutów uchwalono, by wpisowy wynosił 1 zfr., a wkładka tygodniowa 8 ct. dalej postanowiono założyć w stowarzyszeniu biuro pośredniczące w wyszukaniu posad i przeprowadzono wybory do zarządu. Wpisy do stowarzyszenia przyjmuje tow. Kupfer.

Rachunki partyjne.

Na fundusz prasowy złożyli: Szczuka — 32, Kwale 5 —, Engster — 42, Perl. — 85, Kic. — 40, Zieliński — 50, Rest. p. Sr. — 35, St. — 02, G. — 05, Mięś. — 10, K. — 28, Przemysł 530, Koz. — 35, Wdz. — 75, K. — 15, Otynia 528, Budapeszt 3 —, Bielitz 720, Str. 5 —, Mokł. 137, Borysław 150, Żel. — 32, Nawrocki — 45, Engster — 60, Szlaim. — 20, Soc. dem. — 02, Kapun — 04, Jak. — 06, Apisdorf. — 50, Dr. sprz. 1407, Dr. All. 210, Dr. W. — 50, Konrad 1 —, Edmund 1 —, Dziedziński — 05, Witold — 31, Piziak — 50, Luczko 110, Czern. 076, Żel. 024, K. 036, Witek 010, Mucha 020, Spr. 005, Zurych 444, Kapun 004, Cz. 003, Ternecko 035, K. 006, Expatriota 008, Jar. 010, Spr. 002, Szafranski 050, Głowaczewski — 50, Mikuńczyk — 50, Trojan — 50, W. K. — 90, Dr. Ras. 1 —, Fr. — 15, J. i G. — 18, Kasyer 010, Dr. All. — 50, Jabłoński 180, Jodłowska 1 —. Lista zamknięta z d. 31. grudnia 1894.

Na fund. agitacyjny. Napolokoutz — 75, S. — 30, Dudykiewicz 190, Zero umysłowe — 20, za duszę Potoczka — 98, Mucha — 50, Michał — 29, Szafranski — 30, Fr. — 15. Lista zamknięta z d. 31. grudnia 1894.

Na fund. prześladowanych. Diamand 2 —, Kuśnierze 380, Przech Jakubowskiego — 30, Czernski — 05, Frankel — 56. Lista zamknięta z d. 31. grudnia 1894.

Rachunki komitetu agitacyjnego w Stanisławowie

za czas od 1. sierpnia do 26. grudnia 1894.

Rozchód 56 zfr. 73 ct.
Dochód 53 „ 38 „

Niedobór wynosi 3 „ 35 „

Zgodność powyższego zestawienia potwierdzają tow. W., N., K. i S.

OGŁOSZENIA.

!!ODZNAKI!!

na uroczystości dla utrzymujących pżadek, dla komitetów od 10 ct. i wyżej.

Odnaki dla członków stowarzyszeń, klubów i dla śpiewaków od 26 ct. wyżej za sztukę. Partyjne szpilki od 70 ct., broszki od 1 zfr. 80 ct. wyżej za tuzin. Partyjne kałuszki od 80 ct., pasy ze schowkiem na zegarek i godłem jako klamrę od 1 zfr. 20 ct. za sztukę. Wisioriki do zegarków po 20 i 35 ct. za sztukę. Zlecenia za pobraniem pocztowym. Wzory odznak dla stowarzyszeń do przegładu franco. Adresować należy:

F. Gschiermeister Wien, Neulerchenfeld Liebhardgasse 28.

M. FREILICH
specjalista bandaży

Lwów, ulica Szpitalna liczba 4.

Pewna i radykalna pomoc bez operacyi i lekarstw w najcięższych wypadkach przepukliny

za pomocą moich nowo skonstruowanych bandaży, które sam zakładam muszę,

na co posiadam liczne świadectwa lekarskie i podziękowania.